

S POSVETOVANJA O METODOLOGIJI VARSTVA ARHEOLOŠKIH SPOMENIKOV (str. 15—30)

NEKAJ POJMOV IN SMERNIC IZ VARSTVA ARHEOLOŠKIH SPOMENIKOV

IVA MIKL-CURK

Ljubljana, Zavod za spomeniško varstvo SRS

Spomeniško varstvo je stroka, ki tako kot mnoge druge še zelo dinamično dopolnjuje teoretične osnove svojega praktičnega delovanja. Čimbolj jasno razčiščeni pojmi iz teorije so opora praktičnemu varstvu tudi pri varovanju arheoloških spomenikov. Na podlagi veljavnih pravnih in mednarodnih strokovnih norm ter po primerjavi mnenj z ljudmi iz prakse,¹ nam je za sedanjo rabo uspelo definirati nekaj pojmov, ki niso bili vedno dovolj precizno določeni, zdaj pa jih podajamo javnosti v naslednji obliki.

1. Arheološki spomenik

Dejstvo, da se vedno spet vračamo k definiciji spomenika, dokazuje, kako težko je najti povsem ustrezno definicijo. Besedilo naše dosedanje zakonodaje govori tudi o spomeniškem svojstvu predmetov in območij z arheološko vrednostjo. Če pa temu dodamo še duha mednarodnih aktov, ki jih je sprejela tudi Jugoslavija,² moremo ostati pri že večkrat objavljeni definiciji,³ da je spomenik (kulturni ali zgodovinski) tudi vsak arheološki kompleks. Pojem kompleks nam pomeni npr. najdišče z vsaj delno ohranjenimi plastmi, skupine najdb ali posamezne najdbe z znanimi najdiščnimi okoliščinami, posamične najdbe posebne oblikovne ali druge izpovedne vrednosti itd. Kar zadeva arheologijo, nam namreč edinole takšna definicija pojma spomenik omogoča in

¹ Zavod za spomeniško varstvo SRS je v letih 1970 in 1971 zbral nekaj gradiva iz metodologije, ga strokovnim službam predložil razmnoženega v Vestniku ZSV SRS 2, 1971, ter v decembru leta 1971 pripravil posvet, ki so se ga udeležili predstavniki zavodov za spomeniško varstvo in slovenski arheologi. Objavljeni prispevki (gl. še str. ...) so mnenja in sklepi tega posveta.

² Npr. Unescovo priporočilo, New Delhi, Varstvo spomenikov XIII-XIV, 1970, 271. s.

³ Npr. I. Curk, VS XII, 1967, 9 ss. — Podobne metodološke osnove tudi npr. R. Günther, Deutsche Kunst u. Denkmalpflege 28, 1970, 109 ss.

opravičuje zahtevo, naj najditelj prijavi vsako najdbo, ki bi mogla biti arheološka, omogoča nam vnaprej določiti usodo v vodi in zemlji najdenih predmetov, omogoča nadzirati in event. usmerjati dela na morebitnih arheoloških najdiščih itd.

Po drugi strani pa definicija arheološkega spomenika (kot »zvrsti« kulturnega ali zgodovinskega spomenika), ki smo jo pravkar navedli, povzroča, da beležimo v Sloveniji velikansko število spomenikov z arheološko vrednostjo. To dejstvo bi utegnilo nepoučenega zvesti. Po eni strani bi utegnil ugotavljati, da Slovenija ni dežela Pompejev ali Altamire in je torej tako število pretirano, ali pa bi sodil, da bi varovanje tolikšnega števila objektov utegnilo hromiti sodobno življenje in gospodarjenje s prostorom. Dobro vemo, da vsi spomeniki ne morejo biti deležni enakega varstva. Zato sodimo, da je treba poslej še jasneje kot doslej že ob tem, ko ugotovimo spomeniško svojstvo kake površine ali točke, vsaj okvirno nakazati tudi način varovanja. Razpon med najblažjim varovalnim režimom, s katerim po sedanjem razvidu varujejo vsaj 60 % spomenikov in ki zahteva le nadzor nad dogajanjem na objektu, ter drugima dvema strožjima, je zelo velik. S tem, da posvečamo varstvenemu režimu vso pozornost že na začetku varovanja spomenika, bomo namreč dosegli to, da bomo pravočasno opozorili na površine, ki jih je treba pred posegi raziskati ali morajo ostati nespremenjene, omogočili pa bomo tudi boljše načrtovanje najrazličnejših del in izvajanje nacionalnega programa varstva. Specifika arheološke vede in spomenikov pa bo seveda že tako prinesla še obilo sprememb režima zaradi novih ali nepričakovanih najdb, vendar nas to ne ovira, da bi spomenikov ne bi valorizirali. Poleg tega naša praksa terja, da je treba spomenike iz mlajših obdobj, ki so po svoji podobi arheološki, varovati in raziskovati prav tako, kot da so tudi čisto arheološki.

2. Dokumentacija konservatorskih posegov na nepremičnih spomenikih

V strokovnem svetu so dokaj jasno fiksirane norme, kako dokumentirati stanje arheološkega spomenika in ugotovitve o izkopavanju. Manj dosledni smo bili pa tudi pri nas z dokumentiranjem konservatorskih posegov. Seve je doslednost pri dokumentaciji ob izkopavanjih lažje dosegljiva kot pa pri prezentacijskih in ureditvenih posegih, ki so praviloma delo več izvajalcev. Naša praksa mora zato poslej vsekakor skrbeti za to, da zavod za spomeniško varstvo, ki delo nadzira, ali institucija arheologa, ki delo s strokovne plati vodi, ob posegu dokumentira: a) stanje pred posegom, b) načrt dela z vsemi podrobnostmi in utemeljitvijo, zakaj se za ta načrt odločimo, c) potek del s tekstovno, grafično in fotografsko dokumentacijo vseh faz in č) stanje po opravljenem delu. Enako kot podatke o izkopavanjih, moramo objavljati tudi podatke o konservatorskih posegih.

3. Koordinacija raziskovanj

Pravica do arheološkega raziskovanja je splošna za vse uposobljene arheologe.⁵ Zahteva po koordiniranem raziskovanju pa je pomemben spomeniškovarstveni problem. To nam dokazuje že dejstvo, kako se prizadevanje zanjo v raznih oblikah zmerom spet vrača v teoretično delo službe za varstvo arheoloških spomenikov. Naša strokovna javnost se je ponovno izrekla za to,

⁴ Material s posvetovanja v Dubrovniku 1961, tisk Zveznega inštituta za varstvo kulturnih spomenikov.

⁵ Unescovo priporočilo, New Delhi.

da so nosilci varstva arheoloških spomenikov terenski zavodi in arheološke službe pri pristojnih muzejih. Zato morajo biti vselej oboji pravočasno seznanjeni tudi s širšimi raziskovalnimi akcijami, ki zadevajo njihovo območje delovanja, pa čeprav njihovi strokovnjaki v akciji sami ne sodelujejo.

4. Pritegovanje arheologov k spomeniškovarstvenemu delu.

Slovenska spomeniška služba ima v svojih vrstah le malo arheologov. Seveda pa mora reševati tudi arheološke strokovne probleme. Te praviloma rešuje pritegnjen zunanji sodelavec. Zavod ga je dolžan poklicati za vsako strokovno rešitev, sodelavec pa mora po drugi strani s svojo strokovnostjo jamčiti zato, da je njegovo delo skladno s strokovnimi arheološkimi pa tudi spomeniškovarstvenimi normami. Le tako bo moč premostiti težave, nastale zaradi pomanjkanja kadra.

5. Ukrepi ob izrazitih kršitvah zakona o varstvu.

Kljub vsem prizadevanjem spomeniška služba še vedno opaža primere izrazitega uničevanja spomenikov. Po preprosti poti ni vselej moč ugotoviti storilca, včasih tudi ni jasno, kako bo kazni, ki je običajno mila, vplivala na nadaljnje varovanje spomenikov tistega okoliša. Zato sodimo, da se mora pristojna spomeniška služba ob vsakem primeru izrazite poškodbe spomenika pripraviti na ukrepanje tudi z dokumentirano konzultacijo z drugimi strokovnimi institucijami in s pravno službo. Publiciranje izrazitih kršitev in vandalizmov pa utegne varovanju koristiti, ker more tako kot druge poljudne objave o spomeniškovarstveni problematiki buditi zavest o vrednosti spomeniške zapuščine. Še vedno pa je akutna naloga službe, da mora, event. tudi na podlagi preciznejšega zakonskega določila, dobiti vpogled v vsa lokacijska dovoljenja, kamor bo moralo priti tudi opozorilo na dolžnost prijavljanja vsake najdbe, ki bi mogla biti arheološka. Obenem pa morajo strokovne službe skrbeti tudi za to, da si ustvarijo vsaj minimalne fonde za nujne varstvene posege. Nekateri od naštetih potreb niso v enaki meri skupne vsemu spomeniškem varstvu, nanje poudarjeno opozarjamo, ker so zaradi specifičnosti arheološke materije posebno pomembne za varovanje arheoloških spomenikov.

IVA MIKL CURK: QUELQUES NOTIONS ET LIGNES DIRECTRICES DE LA PROTECTION DES MONUMENTS ARCHÉOLOGIQUES

Sur la base de la pratique en vigueur jusqu'ici et des résolutions de la réunion des spécialistes, le présent article fixe quelques notions de la méthodologie, qui n'étaient pas tout à fait claires.

1. Le monument. Nous nous décidons pour une très large définition de la notion de monument archéologique, qui seule permet une protection efficace et, d'autre part, exige dès le début même de la protection la classification des monuments selon le régime de la protection, car il n'est pas possible de protéger également tout le grand nombre des monuments. En outre, nous gardons un monument d'une période plus récente, qui est archéologique par sa forme, comme s'il était aussi archéologique.

2. La documentation sur les interventions des conservateurs sur les monuments fixes. Elle est préparée par l'institut pour la protection des monuments qui contrôle les travaux, ou par l'institution dont l'archéologue dirige professionnellement

les travaux. Cette documentation contient: a) l'état avant l'intervention, b) le programme des travaux avec leur motivation, c) le journal des travaux, d) l'état après l'intervention.

3. La coordination des recherches. Nous coordonnons les actions de recherches de telle sorte que le service compétent sur le terrain est informé de l'action, même s'il n'y coopère pas.

4. L'adjonction d'un spécialiste. L'institut pour la protection des monuments qui n'a pas d'archéologue pour toutes les solutions professionnelles, adjoint un collaborateur extérieur; celui-ci garantit que toutes les solutions sont à un niveau archéologique et de protection des monuments professionnel.

5. Mesures à prendre en cas d'infraction formelle des prescriptions sur la protection. Dans de tels cas, le service de protection des monuments se prépare à prendre des mesures aussi en consultant d'une manière documentée encore d'autres institutions et le service juridique. En outre, il prend soin de la popularisation de l'idée de la protection aussi par la publication des dommages formels et aussi des succès obtenus; il s'inclut également déjà au commencement même des projets de la construction ou des autres travaux de terrassement.